

8/11

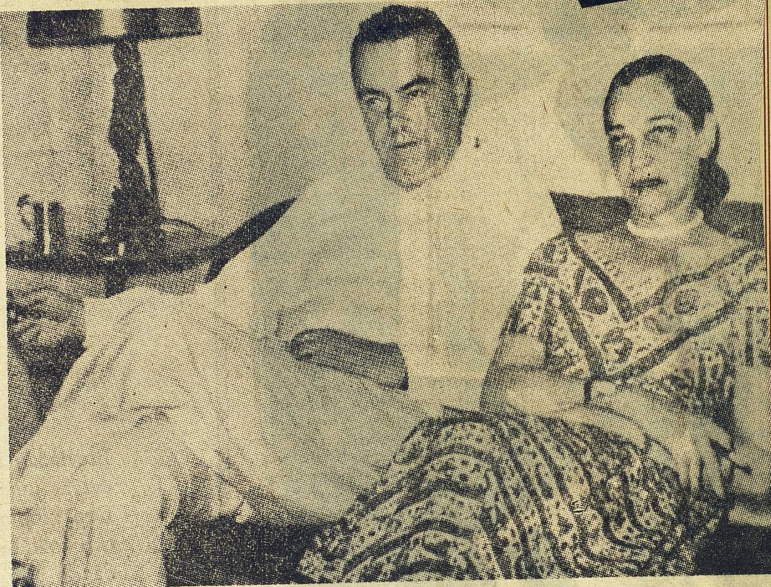
90

COZZENS LIBERALA KONS

I denna och en följande artikel diskuterar Herbert Tingsten James Gould Cozzens författarskap, främst från idépolitisk synpunkt.

JAMES GOULD COZZENS, sedan två år en av Amerikas mest berömda författare, ofta jämförd med Hemingway och Faulkner, gav ut sin första roman år 1924, vid 21 års ålder. Han är sedan dess, av de magra biografiska uppgifterna att döma, yrkesförfattare, men hans produktion, länge förbisedd av kritiken, har varit sparsam: tolv romaner på några och trettio år. Först sent blev hans särart och hans betydenhet uppenbara: det är fyra eller fem av de senare böckerna som är grundvalen för hans ställning och hans rykte. Enligt många mening framstår han nu som den store fullföljaren av den analyserande, kyligt och objektivt berättande, om man så vill konservativa traditionen från Henry James. Jag tror att den uppskattningen är riktig. Såvitt jag vet finns det ingen som med samma mästerliga realism som Cozzens skildrar relativt ordinarie människor och deras sociala relationer i en över- och medelklassmiljö i vad man alltmera sällan och med allt mindre rätt kallar Nya England. Han gör det inte med den ensidighet, förtvivlan och kärlek som bär upp Faulkners romaner från Mississippi, inte med den bittra satir som O'Hara utvecklar i berättelserna från New York och Pennsylvania; man finner hos honom föga av den våldsamhet och revolutionära protest som utmärker mycket av det bästa i amerikansk litteratur under senare tid. Den klara, reflekterade, resignerade utredningen, med djup bildning och skarp intelligens som hjälpmedel, är Cozzens sak.

Det har inte alltid varit så. I sina tidigare böcker var Cozzens, kanske under inflytande av en något äldre författargeneration, mera subjektiv, romantisk, upprorisk, inriktad snarare på privata än på sociala relationer. Men även i dessa böcker — av vilka några inte varit möjliga att anskaffa — skymtar det intresse för människorna som samhällsvarelser vilket efter hand blivit dominerande. "S. S. San Pedro" (1931) beskriver ett fartygs undergång. Här används en primitiv symbolteknik, som Cozzens senare övergivit; bland de agerande är döden i genomskinlig förklädnad. Vad som särskilt bör understrykas är att kaptenens oduglighet, den allmänna oordningen och passiviteten framställs som orsaker till katastrofen; på ett sätt som erinrar om Joseph Conrad görs läsaren medveten om behovet av

Paret Cozzens.

på en stor utbildningsplats för flygare i Florida år 1943 — medan den fjärde, "By Love Possessed" (1957), presenterar människor i en småstad under kärlekens eller snarare hängivenhetens perspektiv.

Innan jag går in på idéerna i dessa böcker — sådana de framförs av författaren eller av personer som aldeles påtagligt är hans språkrör — skall jag ett ögonblick stanna vid mera konstnärliga eller tekniska sidor. Arbetet står i förgrunden; alla beskrivs i relation till sitt arbete, i utövning av sitt arbete, och den sysslolöshet som är bakgrunden för så många romaner är i denna miljö okänd. Till mycket stor del består romanerna av samtal och inre monologer. Citat från och än mer allusioner till den stora litteraturen från antiken till våra dagar är vanliga. Ibland synes Cozzens på ett om Joyce påminnande sätt roa sig med antydningar och anspelningar som sätter läsarens tålmod, bildning och skarpsinne på prov; det bör sägas ifrån att man mycket väl kan läsa böckerna utan att bry sig om dessa tentamensfrågor. Reflexionerna, spetsigt formulerade, ofta litet invecklad kvicka eller djupsinniga, är i regel nära anslutna till handlingen, men formar sig ibland till generella, om också i en viss relativism höjlda sentenser. Dessa förhållanden, liksom de agerandes talrikhet, gör att Cozzens till en början kan verka svåräst, dunkel och tråkig. Jag har träffat många som vid försök att bemästra någon av de stora romanerna förklarar sig tvungna att kapitulera efter 50 eller 100 sidor (detsamma synes inte sällan ske i fråga om "Doktor Zjivago", men erkänns i detta fall mindre gärna). Men har man övervunnit de första svårigheterna, blir Cozzens böcker alltmera fascinerande; man läser dem inte i spänning och besatthet, men med samma trygga glädje som låt oss säga Thackeray, Hardy eller Jonas Lie kan ge.

Cozzens ger sällan några detaljerade redogörelser i Zolas stil, men han visar en utomordentlig sakkunskap och precision i miljöskildringen, vare sig det gäller ritual och teologi, strafflagsbestämmelser och processregler eller militära föreskrifter och förhållanden. En av USA:s mest framstående professorer i juridik, Z Chaffee Jr, har rekommenderat "The Just and the Unjust" till alla jurisstuderande som en utmärkt beskrivning av domares och advokaters verksamhet. En flyggeneral, som ombads att läsa manuskriptet till "Guard of Honour" för att rätta sakliga felaktigheter, sade sig inte hitta någonting att anmärka på. Historiska och politiska uppgifter är,

såvitt jag kan bedöma, lika perfekt pålitliga.

Då Cozzens publicerade "By Love Possessed" prisades han av en rad första rangens kritiker; på flera håll, så i Harper's Magazine av John Fischer, föreslogs han till Nobelpriset. Sedan har några starkt kritiska artiklar publicerats; Irving Howe, känd för sina böcker om Sherwood Anderson och Faulkner, har jämte andra vänsterpublicister angräpat Cozzens som konservativ eller — som det gärna i sådana sammanhang heter — reaktionär. I ett nyss utkommet arbete, den första boken om Cozzens, söker professor Bracher ge en mera generell och avvägd analys av Cozzens författarskap (*The Novels of James Gould Cozzens*, Harcourt, Brace and Company, 5,75 dollar). Ur Brachers enligt min mening "både briljanta och kloka bok har jag fått många av de uppgifter och synpunkter som framförs i dessa artiklar; jag noterar i regel inte då min mening avviker från Brachers, inte heller då jag i några fall tar upp andra frågeställningar.

Samhället, och i synnerhet det moderna samhället, är en stor och invecklad sak." Denna sats av Taine uttrycker en huvudtanke i all reflekterad och principiell konservatism, och den skulle passa som motto för Cozzens samhällsromaner. Mindre cyniskt än hos Hobbes, mindre exalterat än hos Burke, utan högerhegelianernas metafysik, slås här fast som något märkligt och beundransvärt att människorna i sin bräcklighet och stridighet kunnat bygga upp sociala organisationer som ger ett mått av trygghet och frihet för den enskilde och ger möjlighet till förbättring och framsteg i fasta former. Då denna insikt starkt betonas, innebär den ett avvisande av planer på snabba och med revolutionära metoder genomförda förändringar, en varning mot storslagna teorier och allt slags utopism. Människan är ond eller åtminstone svag, och därför måste vi hålla fast vid vad som vunnits av stadga och säkerhet. I ett brev om "Guard of Honour" skriver Cozzens om hur han velat skildra en "organisation", som inte blivit en "organism", men åtminstone en "enhet"; "i dess väldighet och dess väldiga komplikation", och kapten Hicks, en intellektuell, som måste anses vara ett av författarens ombud, talar om "ordningens stränga skönhet"; man anar i orden en replik till den kritiker som prisat "ordningens djupa poesi" i Melvilles "Moby Dick".

Denna hållning medför inte någon skönmålning av samhället och dess institutioner, men väl ett resignerat och respektfullt godtagande. I "Men and Brethren" är

prästen i centrum, osaker och snarast obetydlig, i stånd att genom sin hygglighet och sina fasta värderingar hjälpa och leda några människor. Det är inte fråga om att se kyrkan som ett halvverk för staten, än mindre som inspiratör i stor stil, utan blott som ett av medlen att ge någon tröst och stabilitet åt enskilda. Nåd och försoning i djupare religiös mening är främmande för detta perspektiv, och att genom synden komma till nåd är en tanke som Cozzens i ett avsnitt berör med en förstående som snarast inskärper föraktet och förkastelsen. I "The Just and the Unjust" beskrivs de agerande domarna och advokaterna som påverkade av ärelystnad, egoism och vilja att segra, men samspelet mellan dem leder dock i stort sett till rättvisans eller åtminstone lagens triumf. Det kolossala persongalleriet i "Guard of Honour" inrymmer alla schatteringar av oduglighet, dumhet och tarvlighet, men det finns också tillräckligt av gott omdöme och god vilja för att ur konflikterna och förvirringen forma Amerikas hedersvakt mot barbariet.

En inställning av denna art kan lätt slå över både i förstokelse och trivialitet. Cozzens citerar Pope och synes stå nära dennes harmoniföreställningar; det är ett

chefskap, hierarki och disciplin. Litet extravagant kan berättelsen påstås illustrera ett samhälle i upplösning och — mera extravagant — ge en bild av Amerika efter den ekonomiska krisens början år 1929 och före Franklin Roosevelts övertagande av befälet år 1933.

I "Castaway" (1934), som antagits vara inspirerad av Kafka och jämfästs med Kafkas skräckböcker, beskrivs hur en man glömmes kvar i ett varuhus och efter ett dygn i fasa begår självmord. Här arbetar Cozzens med en symbolik som är vida mera komplicerad och mångtydig än i "S.S. San Pedro"; en tankegång synes i varje fall vara betonad av den från samhället avskilda människans andliga förstörelse, och den lilla boken hör därför samman med den serie av stora samhällsromaner som Cozzens redan vid denna tid inlett.

Denna serie omfattar fyra romaner, av vilka alla utom den första är utomordentligt omfattande (600—700 sidor), trots att handlingen är koncentrerad till en eller två dagar. Den första av dessa romaner, "Men and Brethren" (1933), gäller kyrkan — en episkopal prästs arbete och bekymmer —, den andra, "The Just and the Unjust" (1942), lagen och rättsskipningen — en brottmålsprocess i ett litet amerikanskt samhälle —, den tredje, "Guard of Honour" (1948), armén — livet

roligt, men också betecknande grepp då den vise mannen i "Guard of Honour" genom ett flyglarm hindras att citera den ryktbara slutraden "Whatever is, is right". En annan vis man, domaren Coates i "The Just and the Unjust", summerar i mera enkla satser ungefär samma konservativa tankegång: "Människorna går upp på morgonen och får mat och går till sitt arbete, och på kvällen kommer de hem och får mat igen och har kanske litet roligt och går sedan och lägger sig. För att möjliggöra detta måste så mycket göras av så många att saken synes omöjlig. Men det går dag efter dag, och vad som än händer, skall vi göra vad vi kan för att det skall gå."

Nästan all konservatism är i våra dagar liberal. I Amerika är detta förhållande tradition, såsom med onödig kraft inskräps i en rad idéhistoriska arbeten. Folkstyrelse, ekonomisk, medborgerlig och religiös frihet är republikens allmänt omfattade, om än icke alltid tillämpade grundsatser, och den antiliberala konservatism som varit stark i Europa och där ännu ger glans och galenskap åt en del förkunnelse har i USA knappast nått utanför några professorliga studerkamrar. Cozzens är i detta hänseende en utmärkt representant för amerikansk konservatism; han skulle likaväl kunna betecknas som liberal — på gränsen mellan gammal och ny liberalism — om inte själva utgångspunkten för hans samhällsskildringar vore ett drag av gammal äkta konservatism. Hos Cozzens finns ingen kritik av demokratin, av toleransen eller friheten; tvärtom är hans

positiva värderingar i dessa styc-ken uppenbara. Inte heller skymtar hos honom den antiintellektualism, den bittra eller belåtna misstro till förnuftet som varit och är ett inslag i konservativt tänkande. För den aggressiva konservatism som tar sig uttryck i övermänniskofantasier, ledarkult, nationalism, imperialism och ras-högfärd är han lika främmande; vi möter hos honom inte ett spår av det pendlande mellan extrem individualism och romantisk grupp känsla som utmärker svenskt nittital och liknande rörelser i andra länder. Närmast ligger det att jämföra honom med några av de stora fransmännen, såsom Taine, Renan och möjligen Maurras.

Den liberala synpunkten framträder kanske särskilt i debatterna kring religiösa frågor. Här blir toleranstanken dominerande, möjligen kombinerad med ett slags sympati för traditionella föreställningar, som synes vara helt utan inslag av religiös tro. Katolicismen angripes på grund av sin autoritära karaktär som ett hot mot den fria tanken, och det är av detta skäl som en av Cozzens talesmän i "By Love Possessed" med oro tänker på att de gamla ny-engelska staterna — den religiösa frihetens stamort — genom invandringen av irländare, polacker och italienare håller på att för-

vandlas till "kyrkostater". Men Cozzens avvisar också pryderi och puritanism; i det hänseendet står han fjärran från tongivande protestantiska riktningar.

Väsentligt är att Cozzens "godtagande" av det amerikanska samhället saknar varje inslag av vördnad för kapitalismen, för ekonomisk aktivitet och expansion. Figurer som företräder denna sida av det amerikanska samhället saknas nästan helt i Cozzens arbeten och behandlas aldrig med beundran; det är en statisk klass av goda borgare och medborgare som uppbar och personifierar Cozzens idéer. Härutinnan skiljer sig Cozzens helt inte bara från den populära litteratur av ringa värde som frodas på den amerikanska bokmarknaden, utan också från de författare som på äldre dagar övergått från radikalism till hyllningar åt företagsamhet och fram-

åtanda, exempelvis Sinclair Lewis och John Dos Passos. Därför representerar Cozzens en liberal konservatism som kan uppskatta både Franklin Roosevelt, Truman och Eisenhower, kungsådran i det amerikanska perspektivet.

HERBERT TINGSTEN